

şundan sebep, *Hikâye Anlatıcısı*'nda rahatsız eden tek şey tashih hatalarıdır. Eksik yazılan harfler, yanlış yazılan sözcükler bir Hüseyin Su okurunun tahammül etmekte zorlanacağı şeylerdir.

Bir romanın, şiirin, öykünün sevecenliği, okuru sarıp sarmalamasıyla ifade edilir. İnceleme kitaplarını,

genellikle, -incelenen şeyin- meraklıları takip eder. Buradan bakınca *Hikâye Anlatıcısı*, öykü meraklılarını ve severlerini ilgilendirecek gibi duruyor, desek de *Hikâye Anlatıcısı*, geçmişe dönük okumalarla günümüz edebiyat dünyasının seçkin eser ve isimlerini değerlendirdiğinden, edebiyatı seven her okurun ilgisini çekecektir diye düşünüyorum.

ÖKÜZÜN A'SI

Ergün VEREN

“Bu kitabın konusu, okuryazarlıktır: insanı son derece güçlü bir bilince taşıyan o gizemli, anlaşılması zor kuvvet.” (s. 14) şeklinde ifade ediyor California/Claremont'da İngiliz Dili ve Düşünce Tarihi Profesörü Barry Sanders.

1994 yılında kaleme aldığı *Öküzün A'sı-Elektronik Çağda Yazılı Kültürün Çöküşü ve Şiddetin Yayılışı* kitabında Amerikan toplumundaki gençlerin çeteleşme, suça karışma ve cinayet işleme sorununu merkeze alarak bunların sebeplerini sözlü/yazılı/elektronik kültür üçgeninde arayarak sözellik, konuşma, dinleme, anne-bebek ilişkisi, şarkı, dans, şaka, doğaçlama, kurgu gibi olgulardan hareketle çözüm üretmeye çalışıyor.

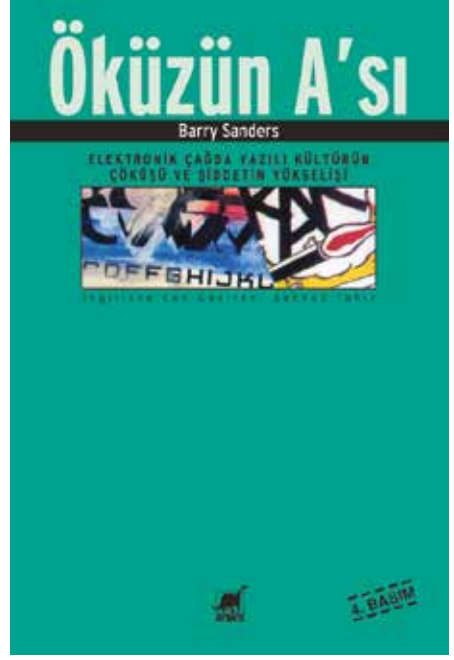
Deneme türü bir çalışma şeklinde sınıflandırılabilir kitap, giriş ve beş bölümden oluşuyor.

Giriş'te kitabın savunduğu ana düşüncüyü “*eleştirel ve kendine yön verebilen insan düşüncesinin ancak okuma yazma ile gelişebilmek*” olarak dile getiren yazar; “okuryazarlığı es geçerek günlük yaşamaya ve şiddete yönelen gençliğin benliğini yine okuryazarlık ile bulabileceğini, okuryazarlığın temelinin de sözellikle olduğu”na dikkat çekerken diğer yandan da “*kitabın isminin Finike alfabesinin ilk harfi olan (A=Alef)'nın aynı zamanda 'öküz' demek olmasından kaynaklandığı*”nı dile getiriyor (s. 9-12).

I. Bölüm'de sözlü kültürden yazılı kültüre ve günümüz elektronik kültürüne uzanan süreci okuryazarlık bağlamında ele alan yazar; insanı güçlü bir bilince taşıyan güç olarak tanımladığı okuryazarlığın insan yaşamı üzerindeki etkilerini bir yanda öykü, anlatıcı, ritm, kalıp kavramları bağlamında incelerken diğer yandan da şiir, şiirsel kompozisyon ve ses kavramlarından yola çıkıp irdeleyerek sözlü kültürle yazılı kültür arasındaki benzerlikleri, farklılıkları ve geçişleri analiz ediyor (s. 13-57).

Yazara göre “Okuryazarlık, sözel-likle ilişkisi keşfedilmeden tam olarak anlaşılabilir. Sözlü kültürün can damarı öyküler ve anlatıcılarıdır. Yaşamak, bir dizi olayı dokuyarak ortaya adına yaşam denen karmaşık bir anlatı modeli ortaya çıkarır. İlkel toplumlardan itibaren insanoğlu bu anlatıyı öykülen-direrek, toplumun gözünde bilge olarak görülen anlatıcılar aracılığı ile sözel olarak ve kalıp sözlerden yararlanarak akıcı olarak toplumun belleğine sunulmuştur. Sözel öyküleme dinleyicileri etkileyen ve kendine bağlayan unsurlar ritim, sonucun bilinmesi, tekrar başa dönülmesi olarak ortaya çıkarken şiirde oyun, gösteri, doğaçlama ve eğlencenin hâkim unsurdur. İnsanın duyu organlarından (göz, kulak gibi) yararlanmasıyla da sözlü ve yazılı kültürün gelişimine katkı sağlanması da önemli bir ayrıntı olmakla birlikte okuryazarlık betimlemede somutluktan soyutlaştırmaya götüren bir itkidir ve okuryazarlık algıyı değiştirir. Daha da önemlisi okuryazarlık insanı kesin kabullerden uzaklaştırıp yorumcul bir yaklaşıma ulaştırır.” Sözel kültürden geçmeyen bir insanın yazılı kültürü içselleştirmesinin zorluğu üzerinde de duran yazar, günümüzde çocuk eğitiminde televizyonun çocuğun sözellikten kaynaklanan hayal yeteneğinin gelişmesini engellediğini, kalıp düşünme ve algılama modellerine maruz bırakarak kısır bir döngü içinde kalmasını sağladığını ifade ediyor (s. 13-57).

II. Bölüm’de “yazıyı konuşmanın görsel bir edime dönüşmesi” olarak tanımlayan yazar, yazı yazarken felse-

Sanders, Barry. (2013). *Öküz A'sı -Elektronik Çağda Yazılı Kültürün Çöküşü ve Şiddetin Yükselişi-* (çev. Tahir Şehnaz). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

fecilerin karşı-olgu dedikleri şeyleri oluşturarak yaygın, kabul gören gerçek kavramlarıyla rekabete girişebileceğini; gelecekte meydana gelebilecek olaylardan söz edilebileceğini savunuyor.

Ses ve söz ile başlayan insanlık sürecinin “iz saklama” ve “ilkel sayma sistemi” olarak oluşturduğu yazıdan alfabeğe ulaştığına işaret eden yazar alfabetik yazıyla birlikte kehanet/büyü/gizemin gizlenemeyen bir umut semantiği içinde devam ettiğini dile getirerek okuma yazmanın, bir ayrılışı zorunlu kılarak kişiyi nesnellikten uzaklaştırıp kendisi olmaya zorladığını belirtiyor.

Önce sözelliğin yaşandığı insan hayatında okuryazarlığın sözelliği tamamlamadığını, insan hayatına hükmettiğini, buna karşın sözelliğin ise geri planda varlığın her zaman sürdürdüğünü kaydeden yazar, sözellikte konuşma ve düşünmenin eş zamanlı bir eylem olduğuna, okuryazarlıkta ise cümlelerin sayısız defa okunabilmesi ile öz düşünsel ve eleştirel düşünceyi beslediğine ve tamamladığına dikkat çekiyor.

Okuma bilmeyen ya da okuma yazma öğrenip eğitimi bırakan Amerikan gençliğinin çeteler içinde; zorlu, öfkeli ve şiddete çarptırılmış bir çocukluk döneminde; olayların günlük akışı içinde savrulup gittiğini anlatan yazar, bunun Amerikan toplumunca kabul edilmesi gerektiğini dile getiriyor.

Okuryazarın gerçeği sindirebileceğini, okuma yazmanın bir iç dünya yarattığını ve insanda yeni bir bellek/bir bilinç/bir benlik unsurlarını oluşturduğunu; perspektifi derinleştirdiğini; dünyaya geri yansıtılan içselleştirilmiş zihinsel bir uzam geliştirdiğinin üzerinde duran yazar, okuryazarlıktan kopmuş çocukların Amerikan toplumu için potansiyel tehlike olduğunu; tüm düşselliğine, tüm uçuculuğuna ve tüm görünmezliğine karşın çözümün insan sesinde, ses verilmiş solukta yatığını; aslında bu insanların tek istediği şeyin hissedebilmek ve kendi seslerinin vereceği güce kavuşmak olduğunu vurguluyor (s. 58-86).

III. Bölüm'de günümüz Amerika Birleşik Devletleri okullarındaki eğitimin şaka ve oyundan uzak ciddi bir

ortamda yapılmasını eleştirerek giriş yapan yazar, kurmacanın okuryazarlığın anlaşılması ve dahası okuma yazma öğretme açısından özel bir öneme sahip olduğunun üzerinde duruyor.

Oyun, soytarı, anlatıcı, ikili karışıklık, şaka/şakalaşma/el şakası, dil, esneklik, akışkanlık, masal, bilmece, fıkra, gerçek/yalan/gerçekdışı, anne, ritm, ana dil, yerel dil, öğretilmiş dil, dedikodu ve kurgu kavramlarını tarihsel süreci içerisinde anlatan ve bunlar arasında bağ kuran yazar; oyun dolu okuma yazma öğrenme sürecinin yine oyunu andıran bir alma verme biçimine bürüneceğini, doğduğu andan itibaren oyunun yardımıyla çeşitli aşamalardan geçen çocuğun bunlardan keyif alırken okumayı söktüğünde de bu oyunları büyük bir keyifle kendi üzerinde oynayabileceğini kaydediyor (s. 87-127).

IV. Bölüm'de bilgisayar ve televizyonun etkisi ile dilin iletişime indirgenmesinin sonucu olarak insanın yok olduğu vurgulayarak konuya giren yazar, zihinsel uzanımın yerini bilgisayara şekil verdiği yeni bir algısal uzanım bıraktığına dair kaygılar üzerinde duruyor.

Çocukların bazı öğretmenler tarafından bilgisayar üzerinden eğitime teşvik edilmesinin insan bağlantısının koparılması ve evdeki ilişkileri daha da kopardığı, çocukların ve gençlerin ekrana mahkûm olduklarını, okuryazarlıklarına zarar verdiğini kaydeden yazar; günümüzde Birleşik Devletler'deki suça karışma, çeteleşme ve uyuşturucu kullanımının temelinde bunun olduğuna işaret ediyor.

Okuryazarlığın iktidardakilerin kendilerini kontrol altında tutma aracı olarak görme zihniyetinin varlığının tehlikesinden söz eden yazar; korku, istek ya da alışkanlıkların bu tür düşünenleri arkadan ittiğini ve yolun dışına çıkardığını belirtiyor.

Bilgisayarla kitabı eğitim, metot ve şekil yönleriyle karşılaştıran yazar; elektronik sanayi ve bilişim sektörünün uyguladığı yöntemler, ekonomik gücü ve cazibesi ile kitap karşısında daha güçlü bir etkileme ve öğretme aracı olduğuna vurgu yapıyor.

Yaşamı oluşturan şeyin banda kaydedilemeyen, ölçülemeyen veya belgenemeyen teknolojik kullanıma tepki olmayı reddeden bir şey olduğunu savunan yazar; bilgisayarlarda insanın sorunlarını gerçek anlamda sonuca kavuşturacak çözümlerin olmadığı üzerinde ısrarla duruyor (s. 128-159).

V. Bölüm'de silah, çete, çete üyesi, okuryazarlık, suç ve adam öldürme kavramları üzerinden Amerika Birleşik Devletleri'nde gençlerin çetelere katılışı, suç işleme sosyopsikolojileri, kullanılan silahlar ve özellikleri, çetenin yapısı, çete üyesi gençlerin kimlik ve kişilik özelliklerini ayrıntılarıyla anlatan yazar, şu tespitlerde ve önerilerde bulunuyor:

“Silahlar çete zihniyetini anlatan önemli unsurlardır. Çetelerde silah, iç yaşam ile dış dünya arasındaki en somut temas noktası, anlamının ileri geri geçtiği bir kanaldır; umut nesnesi, sayılı umut işaretlerinden biridir. Silah taşıyan çete üyesi benlik duygusunu unuttur, elinde tuttuğu silah da farklı

bir toplumsal yapının belirtisi haline gelir. Çete üyesi için silah içinde bulunulan anı gerçek kılar. Öldürmek, orgazm gibi yaşanan birkaç saniye için dünyayı canlı kılar. Silah kişi ile toplum arasında patlayıcı bir sınırlı oluşturur. Çete üyeleri okuryazarlıktan kaçarlar; çünkü bu onları silahsızlandıracaktır. Elindeki silahı karşısına çeviren biri aşamaz yalnızlığımla baş başa kalmak istiyorum, beni yalnız bırak, beni sorgulama mesajı vermektedir. Çete yaşamında imaj her şeydir. Bu da popüler ve güçlü bir silaha sahip olmakla sağlanır ki silah güç göstergisidir. Çete üyeleri her cinayetten sonra o anın duygusal gücüyle uydurdukları abartılı bir öykü anlatırlar. Onlar daha gerçek ve daha ağır görünmek zorunda hissederler kendilerini ve herkesin mutlaka bir iz bırakmak istediği bir dünyada yaşarlar. Çeteye girmek, çok daha derin bir sorunun gözle görünen belirtisi, daha doğrusu çözümdür. İşledikleri cinayetlerden pişmanlık duymazlar. Karşı tarafın bunu hak ettiğini düşünürler. Bilgisayar ve filmleri kendilerini öldürmek ve iyi bir çete üyesi olmak üzerine eğitmek için kullanırlar. Onlar için ekran metnin yerini alarak dünyayı sanal bir gerçekçiliğe dönüştürmüştür. Böylece artık gerçek insanları öldürdüklerine inanmıyor, kendilerini sanal komandolar gibi hissetmektedirler. Çete gençliği sokakları yeni anlamlarla yükleyerek, yeni söylenceler uydurarak sokaklara yeni kapasiteler kazandırıyorlar. Çete üyeleri evlerini terk ettiklerinden eski kimliklerini de geride bırakıyorlar. Kendilerine okuryazarlık öncesi kabilelere ait isimler kod adı verilerek yeni

bir kimlik kazanıyorlar. Çete üyeleri en temel düzeyde hayatta kalmalarını sağlayacak davranış biçimleri geliştiriyorlar. Her cinayetin kendine göre bir cazibesi olduğuna inanıyorlar ki bunu medya kendilerine sağlıyor. Cinayet işleyenler bunu okuryazarlığın kurduğu benlikler olarak değil, birer kabile üyesi olarak yapıyorlar. Kafalarında gerçek bir cinayet kavramı olmadığı için kolaylıkla adam öldürebiliyorlar ve bunu temizlik olarak görüyorlar, içgüdüleriyle hareket ediyorlar. Ceza yaşantılarını daha da gerçekçi hale getiriyor, polisün üstlerini araması bile onlara tuhaf bir yakınlık hissi veriyor. Amerikan toplumunda henüz çeteye girmemiş ya da henüz okulu bırakmamış gençler için okullarda sözelliğin içerdiği sevgi ve ilgi yapısını canlandırılması; okulun öğrenci ile anaç bir ilişki kurması ve sözelliğe dönülmesi gerekmektedir” (s. 160-191).

VI. Bölüm’de “insanlar arasında eğitim verebilenin yalnızca kadınlar olduğu ve onların da yalnızca bebekleri eğitebileceklerini, erkeklerin ise ancak öğretim ve talimat verme yapabilecekleri” yönündeki alıntı bir görüşle söze başlayan yazar; okuryazarlığın memleyle başladığını, bu okuryazarlığın çoğun konuşma becerisini kazanmasıyla sınırlı olmayıp annenin kalp atışları ve soluklarıyla bebeğin bilincinde izlerini bırakarak ritmik dinleme isteğinin uyanmasını sağladığını, büyüme sürecinde evde bebeğe kimsenin dil öğretmediğini, bebeğin dili seslerin art arda gelişini işiterek öğrendiğini, annesinin kalbine yakın olan bebeğin en temel sesi duyma fırsatını elde ettiğini, annenin söylediği sözler

ve kurduğu cümlelerin bebeğe nüfuz ettiğini, bebeğin yüz kaslarını hareket ettirerek, ilkel bazı mimikler yaparak annenin ağzından çıkan her sözü taklit ettiğini ve sonunda kendi seslerini çıkarmaya başladığını anlatıyor.

Bu anne-bebek ilişkisinin 1950’li yıllara gelindiğinde annenin iş hayatına karışması ile bebeklerin yalnızlığa itildiğini; bununda bir yandan kendi ekonomisini yaratırken (mama sanayi, bebek bakım kitapları vb.) bir yandan da yeni çözüm yollarına yöneltildiğini ve toplum hayatına anaokulu, kreş, bebek okulu gibi kavramların girdiğini; burada annenin yerini öğretmenin, memenin yerini biberonun aldığı ve bebeklerin kalabalık aileler içinde gibi kalabalık kreşlerde büyümeye başladığına işaret eden yazar ancak bunların okuryazarlığı temelinden olumsuz etkilediğini, sözelleşemeyen çocukların okullarda teknolojinin yardımıyla okuma yazma öğretilerek okuryazar yapılmaya çalışıldı ise de başarılı olunamadığı ve suça itilen çocukların giderek arttığının üzerinde durarak zaman içinde yapılan uygulamalar ve ortaya yeni teknik ve metotlar koyan bilim insanlarından örnekler vererek önerilerde bulunuyor:

“Sınıfların eskisi gibi insan sesleriyle doldurarak onlar yaşama döndürülmelidir. Bunu yapmak için okuma yazma öğretim inadından vazgeçilmelidir. Okumadan önce dinleme ve konuşmaya ağırlık verilmelidir” (s. 192-235).

VII. Bölüm’de “Bende size sunulacak bir çözüm yok.” diye başlayan yazar; Amerikan toplumundaki okur-

yazarlıktan uzaklaşıp suça ve çetelere karışan gençlerin durumlarını inceleyen ekonomik eşitsizlik, ırklar arası kuşku ve nefrete yol açan tüketici kültürüne vurgu yaparak, sözelliğe giremeyen insanın okuryazarlığa ulaşmasının mümkün olmadığına işaret ederek anneden çocuğa akan dizgisel bir akışkanlık ve akıcılıktan söz ediyor ve bunların anne memesini emerek başladığını, sesleri dinleyerek geliştiğini, anne memesi ile anne sütünün önemli birer unsur olduğunu, bunlardan mahrum kalan bebeğin kültür dışına itildiğini kaydediyor.

Sorunun çözümü için yazar şu radikal önerilerde bulunuyor: “Çocukların okumam yazma yaşı anne ve babaları tarafından ertelenmelidir. Öncelikle çocuğun kulağıyla dinlemeyi ve diliyle tekrar etmeyi öğrenmesi önemlidir. Bilgisayar ve televizyonun oluşturduğu teknolojik kuşatmışlığa karşı çocuğun

yaratıcı düş gücünün geliştirilmesi sağlanmalıdır. Gençleri teknoloji ve çeteler içinde maruz kaldıkları dilsel aralıklardan kurtarıp sözelliğe geri döndürmek gereklidir. Okuma, yazma öğrenirken şarkı, dans, oyun, şaka dolu bir ortam ile doğaçlama ve anlatıma dayalı bir müfredat geliştirilmelidir. Öğrenciler dinlemeli ve yeni öyküleri kendileri uydurabilmelidirler. Gelecek dilsel bir zaman olarak görülmeli ve karşı-olgu geliştirerek sorun çözümlenebilir” (s. 236-248).

Sonuçta, 1994 yılında yayımlanmasına karşın Türkiye Türkçesi'ne neden 2011 yılında çevrildiği ve kitabın sonunda neden bibliyografyasının bulunmadığı soruları cevaplanmaya muhtaç ise de kültür araştırmaları, eğitim planlaması, suç ve suçluyla mücadele ile suçun önlenmesi ve suçla karışanların rehabilitesine yönelik çalışmalarında dikkate alınabilecek bir kitap...